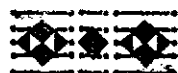

ŽIVOT

Br. 4.

Kolovoz 1926.

God. VII.

SJEDINJENJE CRKVI.

Katolička je Crkva svagda radila za sjedinjenje kršćanskih crkvi. I u zadnje je doba Leon XIII. preporučio 5. V. 1895. katolicima svega svijeta, neka se Duhu Svetomu mole za povratak odijeljene braće (enciklika »Provida Matris«). Dvije godine kasnije u enciklici »Divinum illud munus« (9. V. 1897) naredio je devetnicu, da se »uskori ostvarenje kršćanskog jedinstva«. I Benedikt XV. potače oktavu molitava od 18. I. (blagdan Petrove Stolice) do 25. I. (Pavlovo obraćenje) u istu svrhu. Papa Pijo XI. poziva Istočnjake i Zapadnjake, neka uznastoje bolje se razumjeti i neka se Bogu mole, te bi se sloga svih naroda ostvarila u ekumenskom jedinstvu (encikl. »Ecclesiam Dei«).

1. Sastanci u Malinesu.

U novije doba »malinski razgovori« dadoše poticaja, te se sjedinjenje crkvi počelo više iznositi nego li ikada prije. U listopadu 1921. dođoše u Malines kardinalu Mercieru u pohode redemptorist Portal iz Pariza i Englez lord Halifax. 18. prosinca iste godine pohodiše kardinala Dr. Frere (sada biskup u Truru i pisac) i Dr. Armitage Robinson; ovima se pridruži i Mgr Van Roey, onda profesor teologije na louvainskom sveučilištu. Obe grupe nadoše se ponovno u ožujku i studenom u Malinesu. Kod zadnjeg posjeta sudjelovahu Dr. Ch. Gore, bivši nadbiskup oxfordski, i Dr. Kidd (prefekt u jednom kolegiju u Oxfordu). Sudjelovahu Mgr Batiffol (pariski kanonik) i Hemmer (župnik u Parizu). To bijahu privatni razgovori. Dr. Robinson (veliki milostinjar engl. kralja) izjavi o tim »privatnim« razgovorima: »Kroz dva smo se dana razgovarali o papinstvu objektivno, s poštanjem i simpatijom. To se nije vidjelo kroz 400 godina«.

Kad je anglikanski nadbiskup u Cantarberyu doznao od lorda Halifaxa o susretljivosti kardinala Merciera, uze to na znanje, ali isključujući od sebe svaku odgovornost. Ipak on pošalje biskupa Gorea i Dr. Kidda k trećem sastanku. I kad ga ovi o svemu izvjestiše, objelodani g. 1923. nadbiskup o Božiću pismo svojim vjernicima, gdje je iznio ovaj rad i razgovor u Malinesu.

Netom je izišlo biskupovo pismo, prvi uze riječ u engleskoj štampi Dr. Henson, biskup u Durhamu (poznat kao anglikanski modernista) i pozove na okup oko načela Reforme. Ovaj je biskup gotovo bezvjerac, te su njegovi prigovori učinili ova pregovaranja samo simpatičnim. I drugi su neki prigovarali, ali je bolji i pretežni dio anglikanske crkve sve dobro primio.

Nadbiskupovo je pismo uzbunilo i nekoje katolike u Engleskoj i u svijetu, pa je morao da progovori i kardinal Mercier. I on je objelodanio posebno pismo o pregovorima (Ovo je pismo prevedeno i na hrvatski i nalazi se u »Katoličkom listu« br. 20 i 21, g. 1924). I on prikazuje tók sjednica, naglasuje da se samo raspravljalo o disciplini i naukama, ali nije se tu pogađalo; pa zaključuje: »I mi, koji smo prema upozorenju Kristovom žeteoci duša, moramo sijati u znoju lica svoga, a vrlo često i u suzama, prije nego li kucne čas žetve. Kad taj blagoslovljeni čas kucne, sigurno će tko drugi stupiti na naše mjesto.«

Kardinal odgovara i na prigovor, da je bolje ne voditi pregovore, nego nekatolike pustiti da dopru do rasula i onda sami neka uvide poput sina rasipnog da im se valja vratiti kući. On veli: »Iskreni kršćani mole i pozivaju nas, da se barem razgovorimo s njima o tom, kako bi se moglo stati na put bezvjerstvu. I onda se može naći pretjeranih ljudi, koji nam to zabranjuju.«

I na prigovor, da se valja kaniiti djelovanja na mase, odgovara kard. Mercier sočno: »Još i danas unatoč svim emfatičnim deklamacijama o intelektualnom napredovanju pučkih masa, o neovisnosti njihove misli i suverenosti njihovih inicijativa puk ne vodi nego slijedi, ne zapovijeda nego se pokorava. Čak i u demokraciji socijalna vlast ostaje oligarhična. Na jednoj strani demagoški govornici, a na drugoj izabrani muževi bore se za vodstvo nad masama. Oni prvi naviještaju nasilja i dižu revolucije, a ovi drugi nastoje sačuvati red i disciplinu. Ako je dakle Božja Providnost odlučila, da se naša, tamo od Lutera, Henrika VIII. i kraljice Elizabete razdvojena braća, jednoga dana vrate u krilo Crkve, dužnost je izabranih muževa da oni prvi poravnaju puteve tomu povratku. Čim moralni autoriteti, koje svi poštivaju, prigle vedrije shvatanje odnošaja (koji po želji Kristovoj imadu biti među vjernicima) o episkopatu i sv. Ocu papi, bit će učinjen velik korak za katoličko jedinstvo«. Za prilog navodi kard. Mercier pismo Leona XIII. »Apostolicae curae«, kojim papa poziva kako mase tako i pojedince k jedinstvu Crkve.

Nadbiskup Cantorberyski ističe u spomenutom svojem pismu, da ovaj dogovor u Malinesu odgovara zaključku poznatih konferencija u Lambetu g. 1920., gdje je određeno »neka se pozovu vlasti drugih crkvi na zajedničke konferencije i tako da se omogući obnova jedinstva Crkve Kristove«. On se nadao kao i kardinal Mercier, da će se ovi dogovori i nastaviti. Nada ih je prevarila i međutim je kardinal Mercier g. 1926. umro.

Dr. A. W. S. Robinson, anglikanski kanonik u Cantorbery, u prosincu je 1923. objelodanio u »Revue de Genève«: »Nijedna bolja sveza nije moguća, dok se razne sekte i kršćanske zajednice među sobom ne upoznadu«. To je istinito, ali je međutim sve ostalo na papiru.

2. Što se doslije urađilo izvam rimo-katoličke Crkve?

Cantoberyski nadbiskup ističe, da se na temelju konferencija u Lambethu uistinu i obratio na razne crkve, pa su mu neke odgovorile i povoljno. Tako na pr. carigradski patrijarh Meletios IV. piše, da on priznaje anglikansko svećeničko ređenje i hvali susretljivost. (Ovaj je patrijarh međutim protjeran i zbačen, jer je prije bio uz Venezelosa, pa za kralja Konstantina i za engl. politiku. Protiv njega se složiše Grci i Turci). Nadalje ističe nadbiskup, da su nastali dobri odnosi između anglikanske crkve i luteranske episkopalne crkve u Švedskoj. Nadbiskup ove zadnje crkve u Upsali Dr. Soederblom, pozvao je anglikanskog biskupa iz Durhama te iz Petrograda, da sudjeluju kod posvećenja dvaju švedskih biskupa. No ovaj nadbiskup pripada najliberalnijem luteranizmu. Dakle doslije nije mnogo pomagao poziv iz Lambetha.

Anglikanska je crkva u Engleskoj službena državna crkva. Protiv nje se bore nonkorformisti kao i bezbroj drugih sekta. Nonkorformisti su stavili svoje uvjete u korist daljnog rada konferencija u Lambethu. Sada djeluje mješoviti odbor.

S prve je strane nadbiskup Yorka i više biskupa u odboru, a sa strane nonkorformista njihovi najvrsniji ljudi. Tri su tačke, o kojima odbor radi: o naravi crkve, o položaju klera u crkvi, o ulozi ispovijedanja vjere. Sad će biti pitanje, koliko će se ti predstavnici međusobom složiti (ako se slože) i da li će to potvrditi njihovi sabori, dosljedno crkve. Poteškoće su velike, pa zato u prosinačkom broju g. 1923. »Revue de Genève« predlaže protestant Adolf Keller iz Züricha, neka se za sada »pripravljaju buduće zблиženje, u kome ne će ući ni jedno pitanje dogmatsko, niti će ijedna crkva bit u pogibli, te bi kompromitirala svoja bitna načela. To će biti rad na praktičnom polju. Sve crkve, ma koje bile, imaju interesa, da prožmu puk duhom evanđelja, te uzdrže kršćanski moral, boreći se protiv materijalizma, alkohola, rasula obitelji, mržnje između narodâ, protiv svake socijalne nepravednosti, sa-staviti jednu zajedničku frontu protiv neprijatelja kršćanskog društva. To se može oživotvoriti. Koliki je to napredak povjesti vjera, koliko li dobra za čovječanstvo!« (str. 678).

Anglikancima lebdí pred očima ovakova kooperacija, koju oni zovu približenje, neko jedinstvo. U tu svrhu održaše godine 1925, (kada će u Rimu biti jubilara godina) u Stockholmu »konferenciju za praktično kršćanstvo« a predsjedao je luteranski

nadbiskup Soederblom, te nadbiskup u Cantorberya, carigradski patrijarh i Dr. Brown iz New-Yorka kao predstavnik američanskog protestantizma. Tu se raspravljalo o međunarodnim socijalnim, pedagoškim i sličnim načelima, te se formuliralo — kako oni naviještaju — **socijalni »Credo«**, jer da je pred 1600 godina u Niceji sastavljen dogmatski »Credo«. No o tome niže.

Još jedna suradnja postoji između anglikanaca i istočnih skizmatika, a to je »Opći savez za održanje mira pomoću prijateljstva crkvi« (Alliance Universelle pour maintenir la pax par l'amitié des Eglises).

Za ovim dvostrukim ciljem ide i pokret »Faith and order«, koji su održali svoj kongres u Washingtonu g. 1925.

Tri su puta, kojima bi se mogli protestanti približiti anglikancima i drugim crkvama na temelju svojih načela: 1). Potpun spoj na temelju dogmatskom, kako to želi pokret »Faith and order«. Tu će protestantizam tražiti, da taj temelj bude vrlo širok i tumačenje vrlo elastično. O ovom spoju sumnja i Keller, da će uspjeti (Revue de Genève 1923. 679). 2). Drugi bi spoj bio slobodna sveza obzirom na zajednička dobra. Ovoj kooperaciji ne će protestanti biti protivni. 3). Treći bi način spoja bila federacija crkvi, pri kojoj bi one zadržale svoju neovisnost i nauku, samo bi u nekim zgodbama surađivale. O tom trećem spoju ili jedinstvu veli Keller, da je moguć (str. 679). Očevidno je, da to nije nikakovo jedinstvo ni uprave ni nauke, nego samo časovita suradnja i to vanjska.

3. Sastanak u Stockholmu.

Svjetski je rat (1914—18) nanio mnogo štete svim crkvama po Evropi, pa se osjetila potreba, da se sastanu i dogovore kako bi se doskočilo novim poteškoćama. Istočnjaci su i anglikanci potražili jedni druge. Dr. Soederblom, nadbiskup u Upsali preuzeo si, da dovede do sastanka svih protestantskih i istočnih crkvi. Tako je došlo do sastanka u Upsali 10-30. kolovoza 1925. Pastor je Neander došao čak i u Rim, da sklone papu, e da pošalje svog izaslanika, ali nije uspio. Sedmicu dana prije 19. kolovoza sastadoše se članovi pripravnih odbora, da predusretnu svaku neugodnu upadicu. No glavni su odbornici radili na pripremi već od g. 1920. Sastao se tako istok i zapad: metropolita iz Malabara, pravoslavni patrijarha iz Aleksandrije, jedan biskup iz Čeho-Slovačke, anglikanski biskup iz Winchestera i mnogo reformiranih pastora iz Berlina, Berna, Geneve, Pariza, Yeda, Pelkina i Bombaya. Svi su skupa zapjevali latinski »Te Deum«, a aleksandrijski je patrijarh recitirao grčki nicejsko vjerovanje. Svake je večeri bilo više govora u katedrali u franceskom, njemačkom i engleskom jeziku. 23. kolovoza je bila u crkvi Gustava Vaze pravoslavna služba Božja, kod koje su u čast patrijarhi Tykxonu govorili bukovinski

metropolita i dublinski nadbiskup. Drugi je dan bila služba, kod koje su sudjelovale sve crkve. Kralj je dao gozbu u čast učesnicima, a za njim se poveo grad i sveučilište Upsala. Na sastanak je svega došlo do 600 odaslanika, koji su pripadali 31 nekatoličkoj konfesiji iz 39 narodnosti.

Sastanak se bavio ovim pitanjima: Crkva i ekonomski i industrijski problemi, Crkva i moralna i socijalna pitanja, Crkva i međunarodno pitanje, Crkva i kršćanska odgoja, Metode u kooperaciji crkvi.

Iz svega se vidi, da je to bio sastanak raznih crkvi, ali o vjerovanju nije bilo govora, jer su učesnici htjeli po što po to da izbjegnu sve, što miriše po dogmama. Znali su dobro, da bi se odmah razišli. Ta strašili su se, da bi mogla pasti riječ i o tome, tko je kriv za svjetski rat, pa su učesnici morali obećati, da toga ne će nitko ni riječju spomenuti. Tako je pokretač Dr. Soederblom često kazao, da se taj sastanak može takmiti s nicejskim iz g. 325. To je neopravdano kazao, jer se nicejski bavio dogmama, sastao se, da definira božanstvo Kristovo, a sastanak u Stockholmu nije se usudio te dogme ni riječju spomenuti.

Sastanak je u Stockholmu izabrao odbor od 65 lica, te uži odbor od 17 osoba, da dalje nastavi svoj rad oko praktičnog kršćanstva. No i taj odbor i cijeli ovaj sastanak ne znači gotovo ništa za sjedinjenje crkvi. Zašto? P. Dudon je dobro označio sastanak u Stockholmu, da je bio »velika predstava, gesta dobre volje« (Etudes, 20 dec. 1925). Ovaj je sastanak išao za istim ciljem, što ga je označio bio Dr. Soederblom već 1923. u djelu »Christian Fellowship« (New-York, Fleming H. Revell et Co): Svakoj konfesiji valja ostaviti dogme, obrede kod službe Božje. On veli: »Jedinstvo se mora pokazati vanjskim načinom, a da ne čekamo zajednicu u vjerskoj nauci i crkvenoj upravi«. Ovdje se opetuje ono, što je bio zamislio Newman, da »katolička crkva obuhvaća tri glavne grane: pravoslavnu, rimo-katoličku i evangelističku crkvu«. To je nemoguće, jer naučavaju protivne stvari, pa je i sam Newman prešao u našu rimo-katoličku Crkvu i time zabacio svoju tvrdnju. I na stockholmskom se sastanku vidjelo, da većina odlučuje (jer nije bilo jedinstvenosti u svemu), a to je protiv evangeličkog (ili protestanskog) načela slobode, i sutra će ova ili ona konfesija ustati protiv zaključaka ovog sastanka upravo u ime slobode. Razvitak je svega protestantizma dokazao, da ga je baš njegova temeljna dogma o slobodi privatnog istraživanja i mišljenja daleko zavela, i da je stvorila bezbroj sekti, koje se međusobno razilaze, a mogu se slagati samo nuzgrednim stvarima i nikako u vjeri. Dakle tu ne može biti govora o trajnom i kakovom važnom jedinstvu. Protestantizam je osnovan na subjektivizmu, a ovaj je isto što i individualizam, koji isključuje katolicitet (općenitost). Zgodno opaža L. Koch D. I. u »Stimmen der Zeit« (1926,

180): Kad bi protestanske crkve postigle jedinstvo prema mentalitetu stockholmskog sastanka, to bi općenitost tih crkvi bila kao druga komora u Društvu narodâ. Ali onda je vrlo umjesna riječ Oswalda Spenglera, koji veli u svom djelu »Untergang des Abendlandes« (II, 235) u duhu Dostojevskog: »Vjera, koja je postala socijologijom, prestala je biti vjerom«.

4. Što kažu ruski pisci?

Za konferencije u Genovi g. 1923. došlo do razgovora između odaslanika sv. Stolice i sovjetskih predstavnika ruskih republika. To je odmah uznemirilo ruske iseljenike na Zapadu i domala izdadoše djelo pod naslovom »Rusija i latinstvo«. Pri tom su djelu sudjelovali P. Savitsky, P. Suvćinski, P. M. Bicell, G. Vernatsky, N. S. Trubeckoj, A. Kartačev, G. V. Florovsky i V. I. Iljin. Tu je najvažnije ono, što piše Knez Trubeckoj.¹⁾ Za nj se »crkva ne smije odreći ni svojih dogmi ni bitnih partikularnosti za volju toga te joj bude dobro... Ispitujući ovo pitanje sa stanovišta vjernika, nailazimo na niz nerazrješivih protuslovlja. Kršćanin, hotеći da raspravlja o tom pitanju, mora se postaviti iznad sviju crkvi i smatrati sebe sućem crkvi. Ovo se pitanje protivi prvim crkvenim načelima. Vjernik, svijestan da je loza koja ne nosi ploda nego dok je na trsu, svijestan je da nema vrijednosti nego dok je ćlan Crkve, ujedamput se postavlja iznad Crkve i njezine mudrosti. Naći put prema jedinstvu crkvi, znaći naći sredstvo kako da se dokinu njihove divergencije. Ali tko će htjeti dokinuti divergencije, ako ih ne priznade da su one tolike zablude? A po kome će se kriteriju to priznati? S koga će se stanovišta suditi o raspravi između crkvi? Na temelju Božje rijeći, sv. Pisma slobodno tumaćena? No onda vjernik postaje direkćnim tumaćiteljem Božjim i Crkvu odalećuje kao nepotrebnu ogradu između sebe i Boga. Ako dozvolimo ovo držanje kao opravdano u ovom slućaju, zašto se to ne dozvoli i u drugim pitanjima? Ali onda ne treba nikakove crkve, pitanje jedinstva postaje beskorisnim i o tom se pitanju mođe raspravljati samo sa stanovišta polićiće koristi«.

Trubeckoj se dalje ograđuje protiv onih, koji misle da je pitanje rastave crkvi samo pitanje rimskog pape i carićradskog patrijarhe, a da ne postoji rastava između katolićke i istoćne crkve: »Rastava je crkvi istinita ćinjenica. Opstanak jedne jedine Crkve ne pretpostavlja samo spekulativno jedinstvo, nego i realni zajednićki život. Taj život ne postoji. Pred sobom imamo ne samo dva dijela jedne iste crkve, nego dva razlićita organizma: svaka od njih ima naslov crkve, podućava i živi svojim naćinom. Ne-

¹⁾ Ovaj je mladi lingvista jedan od glavnih pobornika »Evrazijaca«. Usp. V. V. Zjenjkovski, Ruski mislioci i Evropa, prev. I. Sekulić, str. 85-100.

pojmljivo je da netko može ne pripadati ni jednoj ni drugoj crkvi. Ne pripadati ni katoličkoj ni istočnoj crkvi, znači isto što i ne držati ni jednu ni drugu za pravu; i dosljedno držati, da prave Crkve nema na zemlji. Pitanje se dakle spoja crkvi ne može riješiti sa stanovišta izvankonfesijonalnog. Spoj se crkvi ne može drukčije shvatiti nego kao obraćenje heretika i skizmatika. Prihvatiti koje drugo stanovište značilo bi sumnjati o istinitosti i nepogrješivosti svoje crkve. Tu je glavna, nesavladiva zapreka... Na koncilu će htjeti svaka crkva da sudi o drugima, jer svaka smatra druge here-tičnim. I nijedna crkva ne će htjeti da prepusti drugoj neka joj sudi«. Zato Trubeckoj pametno opaža, da će bez dogmatskog i upravnog jedinstva ljudi stvoriti novu crkvu ili nove crkve uz već postojeće, ali žuđenog jedinstva ne će biti. Pred tim poteškoćama on zdvojno zaključuje: »Pravo jedinstvo crkvi može izvesti samo Božja Providnost i to u redu čudesa«.

I Kartacev ustaje protiv onih, koji tvrde, da je katolička Crkva samo peti patrijarhat, koji se svojom ohološću odalečio od Istoka, ali ipak da pripada integralnom dijelu općenite Crkve. I on misli kao i Trubeckoj, da je jedinstvo crkvi nemoguće bez jedinstva u vjeri i upravi, pa zaključuje: Ako se cilja prema ovom jedinstvu, onda je i opravdano nastojanje da već sada dođe do vanjske kooperacije. »Ali molitva i Božja milost ne će ostaviti ovo djelo bez ploda uistinu duhovnog. Positivno približenje u umu i psihologiji dovest će i do jedinstva sve to većeg u vjeri«. On iznosi ovu formulu: »Po unifikaciji i uniji prema reuniji i jedinstvu«!

5. Što misle katolici o jedinstvu crkvi?

Papa Leon XIII. označio je katolicima što moraju misliti i kako suditi o spoju crkvi. O tome on govori u enciklici »Praeclara gratulationis« 20. lipnja 1894.

Tu papa niti poznaje niti govori o drugom spoju, nego li je »spoj u jedinstvu vjere i uprave« (coniunctio in fidei et regiminis unitate). To je onaj spoj, koji je Eugen IV. predložio istočnjacima i koji su ovi bili primili na saboru u Firenci g. 1439. To je isti zahtjev, koji je bio postavio na Istoku papa Hormuzda g. 515., da dokrajči skizmu patrijarha Akacija (koja je trajala 32 godine). Drukčije i ne može postupati Crkva, koja o sebi drži opravdano, da je uvijek ona ista Crkva iz apostolske dobe istinita i nepogrešiva, a od koje su se drugi uslijed ljudske zlobe odcijepili.

Pitanje je sada, hoće li Anglikanci i drugi poprimiti formule vjeroispovijesti pape Hormuzde, Eugena IV. i Leona XIII. O tome još nema ni govora. To je razlog — opaža dobro P. Batiffol (Revue de Geneve, 1923, str. 667) — da rimski papa ne može odgovoriti na pozive anglikanaca. Čisti računi duga ljubav! I u srpnju 1923. anglikanski kongres u Londonu poslao Piju XI. poz-

dravni brzojav, ali papa nije odgovorio. Kako je uzalud Leibnitz u ime protestanata, tražio od Bossueta, neka Crkva povuče tridentinski sabor, tako bi badava tražili sutra i istočnjaci, neka Crkva dokine osude monofizita, monoteleta, ikonoklasta itd. Jednako bi bez uspjeha zaželjeli anglikanci, neka papa proglasi ništetnom bullu »Apostolicae curae« (13. 9. 1896. Tu je Leon XIII. proglasio ništetnim anglikansko redenje). Papa niti može niti smije istinu zanjekati bilo za volju ma koga. Ta sam je Krist rekao: »Istina će vas osloboditi« (Iv. 8, 32). Samo na cjelovitoj i putpunoj istini (a ta je stara kao i početak Crkve Kristove, dakle kao rimokatolička Crkva) može se graditi i ovjekovječiti jedinstvo u Kristu, spoj crkvi.

Hoćemo li dakle zdvojiti? uopće omalovažiti rad oko jedinstva crkvi i ako ne pokazuje velikih i žuđenih uspjeha? Neuspjesi samo pokazuju, da jedinstvo crkvi »niti stoji do onoga koji hoće, niti do onoga koji trči, nego do Boga koji se smiluje«. (Rim. 9, 16). A sam Krist nas opominje: »Ljudima je nemoguće, ali nije Bogu, jer je Bogu sve moguće« (Marko 10, 27). **A.**

BADENSKA ILI FREIBURŠKA FILOZOFIJA.

Ima više vrsti novokantovaca. U glavnome su okupljeni u marburškoj i badenskoj školi. Ovu je zadnju školu osnovao Wilhelm Windelband (rođen 1848, a umro 1915.), koji je bio profesor u Freiburgu, Strassburgu i Heidelbergu. Ova se škola zove i freiburškom, jer je u Freiburgu dugo djelovao i H. Rickert, koji se s pravom smatra drugim osnivačem ove novokantovske škole. Windelband i Rickert imaju više svojih epigona, koji i danas nastavljaju njihovo djelo.

W. Windelband rodio se g. 1848. u Postdamu. Njegova su glavna djela: *Präludien* (1888, 8. 1921. u 2. sv.), *Geschichte u. Naturwissenschaft* (rektorski govor u Strassburgu 1894., 3. izd. 1904.), *Über Willensfreiheit* (1904), *Der Wille zur Wahrheit* (1909), *Die Erneuerung des Hegel'schen Anismus* (1910), *Über Sinn u. Wert d. Phänomenalismus* (1912), *Die Prinzipien d. Logik* (1912), *Einleitung in die Philosophie* (1914), *Geschichte der Philosophie* (1878-1880).

Hienrich Rickert rodio se g. 1863, sveučilišnim profesorom je bio u Freiburgu od g. 1896., a od g. 1906 u Heidelbergu. On je objavio ova djela *Der Gegenstand der Erkenntnis* (1892), *Die Grenzen d. naturwiss. Begriffsbildung* (1896-1902), *Kulturwissensch. u. Naturwiss.* (1899), *Zwei Wege der Erkenntnis-Theorie*, (Kantstud., 1909), *Von Begriff der Philosophie* (Logos 1910), *Lebenswerte u. Kulturwerte* (1912), *Von System der Werte, Über log. u. eth. Geltung* (Kantstudien 1914), *System der Philosophie I. Bd. Grundlegung* (1921).

Badenskoj školi pripada i Emil Lask (r. 1875, profesor u Heidelbergu, pao u ratu 1915). On je napisao: *Logik d. Philosophie u. die Kategorienlehre* (1911), *Die Lehre von Urteil* (1912), sabrani spisi (3 sveska). I Bruno Bauch